ԵՐԵՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 ռուբ. Առանձին համարները 5 կոպէկով.

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ, Редакція «Мшакъ». կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Տելեֆոն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի եւ տօն օրերից).

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.
Տելեֆոն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲԱՑՎԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՄՇԱԿ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԼՐԱԳՐԻ

(30-Դ ՏԱՐԻ)

ՆԵՐԿԱՅ 1902 ԹՒԱԿԱՆԻՆ

«ՄՇԱԿԸ» ՀՐԱՏԱՐԱԿՎՈՒՄ Է ՆՈՐ ՊՐՕԳՐԱՄՈՎ ԵՒ ՆՈՐ ՈՒՂՂՈՒԹԵԱՄԲ

ամեն օր, բացի տօներին յաջորդող օրերից։

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆԸ. «Մշակի» տարեկան գինը 10 րուբլի է, տասն եւ մէկ եւ տասն ամսվանը՝ 9 ր., ինն եւ ութ ամսվանը՝ 8 ր., եօթ ամսվանը՝ 7 ր., վեց ամսվանը՝ 6 ր., հինգ ամսվանը՝ 5 ր., չորս ամսվանը՝ 4 ր., երեք ամսվանը՝ 3 ր. երկու ամսվանը՝ 2 ր. եւ մի ամսվանը՝ 1 րուբլի։

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ. Ամերիկայի բաժանորդները պէտք է վճարեն տարեկան 7 դոլլար. Եւրոպայի բաժանորդները՝ 30 ֆրանկ. Պարսկաստանի բաժանորդները՝ 10 րուբլի։

«Մշակին» գրվել կարելի է ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ (Բազարնայա եւ Բարօնսկայա փողոցների անկիւն), իսկ ԲԱԳՒՈՒՄ—Ն. Դաւթեանի մօտ։

Կայսրութեան ուրիշ քաղաքներից «ՄՇԱԿԻՆ» գրվելու համար եւ առհասարակ նամակներ եւ ծրարներ ուղարկելիս, պէտք է դիմել հետեւեալ հասցէով. ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ», իսկ արտասահմանից՝ TIFLIS, Rédaction du journal arménien «MSCHAK».

Յայտարարութիւնները ընդունվում են բոլոր լեզուներով։

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Մխիթարութիւնների հօրիզօն.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Մամուլ. Նամակ Օդէսայից. Նամակ Խմբագրութեան. Նամակ Խմբագրութեան. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Արտաքին լուրեր.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Եւրոպական մտքից եւ գրականութիւնից։

ՄԽԻԹԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ՀՈՐԻԶՈՆ

Մեր ընթերցողները մեծ հաճութեամբ կը կարդան այն լուրը, թէ գտնվել է բժշկութեան միջոց սկարլատինայի կամ քութէշի դէմ։ Այս անգամ նոր գիւտով հանդէս է եկել գերմանական նշանաւոր բժիշկ Լէյդէն, որը յայտնի է իր լուրջ և տաղանդաւոր աշխատութիւններով բժշկական ասպարէզում։ Նրա արած առաջին փորձերը տուել են շատ աջող հետևանքներ և սկարլատինայի դէմ կռիւը կարող է համարվել գրականապէս լուծված։

Բժշկութեան միջոցը նոյն ընդհանուր եղանակն է, որ այնքան մեծ և բարեբար հետևանքներ տուեց շնորհիւ բակտերիօլօգիայի զարգացման և այն ուղին, որ ցոյց տուեց Պաստէօրի անմոռանալի հանճարը։

Շնորհիւ պատուաստման, շնորհիւ շիճուկով բժշկութեան՝ այժմ մենք կարողութիւն ենք ստացել մաքառել այնպիսի հիւանդութիւնների դէմ, ինչպէս են ջրավախութիւնը, սիբիրախտը, հաւախօլերան, խօլերան, ժանտախտը, դիֆտերիտը, իսկ այժմ Լէյդէնի շնորհիւ և սկարլատինան։ Ինչպէս լսվում է, աջողութեան յոյսեր են տալիս և այն փորձերը, որ ներկայումս անվում են տիֆի և քաղցկեղի վերաբերութեամբ։ Դրան աւելացրէք և այն մի շարք հետազօտութիւնները, որոնք կատարվում են միկրօբների ուսումնասիրութեան ասպարէզում մաքառելու ոչ միայն տնային անասունների, այլ և բոյսերի հիւանդութիւնների դէմ։

Բժշկական գիտութեան այդ հսկայական նուաճումները ցոյց են տալիս, որ մարդկութիւնը կարող է յոյս ունենալ աւելի լաւ ապագայի վրա իր ֆիզիքական զարգացման վերաբերութեամբ, եթէ նա ընդունակ լինի մի և նոյն ժամանակ այնպէս բարւոքել իր սօցիալական և ընդհանուր առողջապահական պայմանները, որ տնտեսական ծանր հանգամանքների շնորհիւ նա չը քայքայէ այն, ինչ որ նա կազդուրում է բժշկութեան միջոցով։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ՕԴԷՍԱՅԻՑ

Յունվարի 14-ին

Եղանակները սաստիկ անպաստ են Օդէսայում։ Շատ տարածված են խիստ բնաւորութեամբ տարափոխիկ հիւանդութիւններ, մանաւանդ տիֆը՝ հասակաւորների մէջ։ Վերջինիս զոհ գնացին մի քանի նշանաւոր անձնաւորութիւններ, ինչպէս յայտնի միլիօնատէր Պտաշնիկօվ, որ ահագին գումարներ է կտակել զանազան բարեգործական նպատակներով։ Յունվարի 19-ին տիֆին զոհ գնաց Օդէսայի դատաստանական պալատի նախագահ Վիտտէ, իսկ 12-ին՝ քաղաքային թատրոնի անտրեպրենեօր եւ մի եւ նոյն ժամանակ նշանաւոր բեմական գործիչ Ն. Ն. Սօլօվցօվ (Ֆէօդօրօվ)։

Սօլօվցօվը ռուսաց բեմի աչքի ընկնող անդամներից մէկն էր։ Յունվարի 10-ին Կիեվում, որին նա նուիրել էր իր արդիւնաւոր գործունէութեան վերջին տասը տարիները՝ ռուսաց թատրօնական աշխարհը պատրաստվում էր փառաւոր կերպով տօնելու նրա բեմական գործունէութեան 25-ամեայ եւ անտրեպրենեօրական գործունէութեան 10-ամեայ յօբելեանները։

Բայց այդ օրը նա Օդէսայում արդէն հանգչում էր...

Սօլօվցօվի մահով ռուսաց դրամատիքական բեմը ծանր կորուստ ունեցաւ, կորցնելով իր նշանաւոր անդամներից մէկին, իսկ մանաւորապէս հարաւային Ռուսաստանը՝ իր բարեխիղճ եւ ազնիւ անտրեպրենեօրին եւ ժուռնալիստին։

Նա միաժամանակ երեք թատրոնների անտրեպրենեօր էր—Օդեսայի եւ Կիեվի քաղաքային թատրոնների, իսկ Կիեվում նա իր սեփական «Բէրգօնիէ» թատրոնը ունէր, որտեղ ամբողջ

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԵՒՐՕՊԱԿԱՆ ՄՏՔԻՑ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԻՑ

Գէօրգ Բրանդէս

Երկու օր առաջ Դանիայում, գուցէ եւ ամբողջ Եւրօպայում, տօնվեց նշանաւոր գրականագէտ Գ. Բրանդէսի ծննդեան 60-ամեակը։ Մի չատ խորհրդաւոր, բայց աջող զուգադիպութեամբ՝ նորերս Կօպէնհագէնում, դաւանութիւնների մինիստրի պաշտօնական հաստատութեամբ, վճռվեց տեղական համալսարանից՝ իբրեւ պարգեւ՝ տարեկան 5000 կռօնի թոշակ տալ Բրանդէսին։ Եթէ ի նկատի ունենանք այն երկարամեայ եւ սիստեմատիք հալածանքը, որին ենթակայ էր դանիացի նշանաւոր գրողը իր հայրենիքում, այն ժամանակ այս վճիռը ուշադրութեան արժանի մի երեւոյթ պէտք է համարել։

Գ. Բրանդէս եւրօպական ժամանակակից գրական քննադատութեան ամենամեծ ներկայացուցիչներից մէկն է եւ Տէնի մահվանից յետոյ համարվում է նոյն իսկ առաջինը։ Թէ ինչու մի այսպիսի հեղինակաւոր անձնաւորութիւն «իր գաւառում պատիւ չունէր»—սա կարելի է մասամբ իր ծագմանը վերագրել—նա դանիական հրէայ է—իսկ առաւելապէս՝ այն ազատամիտ եւ թարմ հայեացքներին, որոնց վճռական է համարեա ամեն տեղ չարունակ հալածանքի բովիցն անցնել եւ որոնք սակայն մօտ 40 տարի նրա անչեղ դաւանանքն են կազմում։

Գ. Բրանդէս ծնվել է Կօպէնհագէնում, 1842-ի փետրվարի 4-ին։ Տասնեւեօթ տարեկան հասակում նա մտնում է իր հայրենի քաղաքի համալսարանը եւ հինգ տարուց յետոյ աւարտում է իր դասընթացը փայլուն կերպով։ Սկզբում նա մտադիր էր իրաւաբանութեամբ պարապել, բայց յետոյ նրան աւելի փիլիսօփայական առարկաներն էին գրաւում, առանձնապէս էսթէտիկ։ Բացի իր մեծ հայրենակից Սպինօզայից՝ նրան հետաքրքրում էին նաեւ գերմանական իդէալիստ փիլիսօփաները։ Փոխանակ այս փիլիսօփաներից մի քանիսի օպտիմիզմին ենթարկվելու՝ Բրանդէսը աւելի չուտ համակված էր երիտասարդութեան սկզբնական շրջանին յատուկ մի մռայլ յոռետեսութեամբ։ Բայց այս յոռետես տրամադրութիւնն անցողական է լինում։ Մի կողմից ինքնուրոյն դիտողութեամբ, իրականութեան փրկարար դասերով, միւս կողմից անգլիական եւ ֆրանսիական գրականութեան ազդեցութեամբ՝ նրա միտքը վերացական խորհրդածութեան թանձր մշուշից հետզհետէ զտվում, պարզվում է եւ նա առհասարակ իւրացնում է աշխարհահայեացքի աւելի դրական եւ մնայուն սաղմեր։

Մտքի եւ նոյն իսկ զգացմունքի այս յեղաշրջմանը չատ նպաստեց այն ճանապարհորդութիւնը, որ Բրանդէս 70-ական թւականների սկզբներում առաջին անգամ կատարեց Եւրօպայի զանազան մասերում—Անգլիա, Գերմանիա, Ֆրանսիա, Իտալիա եւ այլն։ Անգլիայում նա տեսնվեց Ջօն Ստիւարտ Միլլի, իսկ Պարիզում Իպօլիտ Տէնի հետ, որոնց թողած ուժեղ տպաւորութիւնը նա մի աչխոյժ թարմութեամբ վերակենդանացնում է իր ինքնակենսագրութեան մէջ։

Այս երկու նշանաւոր անունների հետ ի դէպ է յիչել նաեւ մի երրորդի՝ Հէնրիկ Իբսէնին, որից Բրանդէս, հէնց իր սեփական խոստովանութեամբ, զգալի կերպով ազդվել է եւ որի հետ նա երեսուն տարուց ի վեր կապված է բարեկամական եւ աշխարհահայեացքի սերտ կապերով։

Ճանապարհորդութիւնից վերադառնալուց յետոյ Բրանդէս Կօպէնհագէնի համալսարանում սկսեց մի չարք դասախօսութիւններ, որոնք առպագայում պիտի կազմէին նրա գլուխ-գործոցը —«XIX դարի գրականութեան գլխաւոր հոսանքները»։ Այս դասախօսութիւնները գրաւում էին ունկնդիրների ահագին բազմութիւն եւ չուտով մեծ աղմուկ հանեցին ամբողջ Դանիայում։ Բրանդէս իր լուսամիտ հայեացքներով, չայն, ազատախոհ սկզբունքներով զինեց իր դէմ Դանիայի պահպանողական եւ կրօնամոլ կուսակցութիւնները։ Նրան յայտարարեցին «կրօնի եւ բարոյականութեան հակառակորդ, թշնամի մարդկային բոլոր սրբութիւնների, ընտանիքի եւ պետութեան սկզբունքները քանդող»։ Սկսվեց մի խիստ եւ կրքոտ բանակռիւ, որ մօտ վեց տարի տեւեց։ Վերջապէս խնդիրն այնպիսի սուր կերպարանք ստացաւ, որ Բրանդէս ստիպված էր, Իբսէնի նման, առ ժամանակ հեռանալ իր հայրենիքից։ 1877 թւին նա տեղափոխվեց Բերլին, ուր նա առիթ ունեցաւ հիմնաւորապէս եւ ի մօտոյ ուսումնասիրել գերմանական լեզուն եւ գրականութիւնը. այնպէս որ այնուհետեւ նա գրում էր ոչ միայն դանիերէն, այլ եւ գերմաներէն, երբեմն նաեւ ֆրանսերէն լեզուներով։

Վեց տարուց յետոյ նա վերադարձաւ Կօպէնհագէն, ուր հրապարակական դասախօսութիւններ էր կարդում։ 1887 թւին այս տեսակ դասախօսութիւններ նա կարդում էր նաեւ Ռուսաստանի մայրաքաղաքներում եւ, եթէ չենք սխալվում, ռուսերէն լեզուով։ Այնուհետեւ նա պարբերաբար ճանապարհորդել է չարունակ Եւրօպայի զանազան մասերում, բայց այժմ ինքնակամ եւ ոչ թէ ալբերախտ հայրենիքից երես չուռ տուած։ Ինչպէս վերեւ նկատեցինք, հայրենիքը վերջերս միայն քաւեց իր մեղքը, այն էլ նոյն իսկ պաշտօնապէս։

Բրանդէսի երկասիրութիւնները չատ բազմաթիւ են։ Բացի իր նշանաւոր աչխատութիւնից —«XIX դարի գրականութեան գլխաւոր հոսանքները»—յիշենք դրանցից մի քանիսը—«Մարդիկ եւ երկեր», «Նոր ոգիներ, պատկերներ XIX դարուց», «Ռուսաստան», «Լեհաստան», «Էսթէտիքական փորձեր», «Նորագոյն փիլիսօփայութեան դաւալիզմը». բացի դրանից նա ունի առանձին աչխատութիւններ Շէքսպիրի, Բիէօրնսօնի եւ Իբսէնի, Դօստօեվսկու, Ջէօրէն Կիրկէգարդի, Հօլբէրգի, ինչպէս նաեւ Բիկօնսֆիլդի, Մօլտկէի, Ֆէրդինանդ Լասսալի մասին եւ այլն։ Իսկ երկու աչխատութիւններ, որ նա գրել է ուսանող եղած ժամանակ, քսան տարեկան հասակում—«Պատմական վէպը» եւ «Ճակատագրի գաղափարը հին ողբերգութեան մէջ»—համալսարանից մրցանակով են պսակվել։ «XIX դարի գրականութեան գլխաւոր հոսանքներով» Բրանդէս ընդհանուր եւրօպական հռչակ ստացաւ։ Այս նշանաւոր աչխատութիւնը թարգմանվեց եւրօպական համարեա բոլոր լեզուներով։ «Գլխաւոր հոսանքներում» Բրանդէսը ընդհանուր եւ տեղ տեղ մանրամասն գծերով բնորոշում է ֆրանսիական, անգլիական եւ գերմանական գրականութիւնը մօտաւորապէս մինչեւ XIX դարի երկրորդ կէսը։ Այնպէս որ նրա գիրքը որոշ չափով չարունակութիւն է Հէտների եւ մասամբ Գէրվինուսի յայտնի աչխատութիւնների, բայց իր բնաւորութեամբ եւ մեթօդով զգալի կերպով տարբերվում է այս վերջիններից։ Հէտնէր եւ մանաւանդ Գէրվինուս իրանց էսթէտիքական դաւանանքը իդէալիստական փիլիսօփայութեան աւազանումն էին մկրտել։ Ուրիշ կերպ չէր էլ կարող լինել, որովհետեւ նրանց ժամանակի ոգին այդ էր պահանջում։ «Ժամանակի ոգին» պէտք է դնէր իր ազդեցիկ դրոշմը նաեւ Բրանդէսի վրա. ռէալիստական դարաշրջանը պահանջում էր մի ռէալիստ մեկնաբան. եւ Բրանդէս դարձաւ ռէալիստական ուղղութեան խոշոր քննադատը։

Բրանդէսի մեթօդը հաւաքական անունով կարելի է կոչել՝ հոգեբանական մեթօդ, որի իսկական հեղինակը ֆրանսիացի նշանաւոր քննադատ Տէնն է։ Եւ Բրանդէս յաճախակի առիթ բաց չէ թողել ճանաչելու իրան իբրեւ Տէնի աշակերտ։ Տէնը իր «Գեղարուեստի փիլիսօփայութեան» մէջ Գէօթէի յայտնի ասացուածը փոխելով՝ նկատում է. «Լցրէք ձեր սիրտն ու միտքը, որքան նրանք տեղ ունեն, ձեր դարի զգացմունքներով եւ իդէաներով եւ գեղարուեստական երկը արդէն պատրաստ է»։ Այս խօսքերը ամենաբնորոշ կերպով ամփոփում են Տէնի արծարծած «միջավայրի» գաղափարը։ Նա գեղարուեստական երկը համեմատում է բոյսի հետ եւ այն միտքն է յայտնում թէ՝ ինչպէս ֆիզիքական բարեխառնութիւնը իր փոփոխու-

տասը տարի առանց դադարելու խաղում էր մեծ աջողութեամբ նրա նշանաւոր դրամատիկական խումբը։ Մի եւ նոյն ժամանակ Սոլովցով յայտնի հրատարակիչ էր, ի միջի այլոց նրան է պատկանում եւ «Кіевская Газета» լրագիրը։

Եռանդոտ, տաղանդաւոր եւ ազնիւ բեմական գործիչի հռչակ էր վայելում Սոլովցով, միալով նոյն ազնիւ անձնաւորութիւնը եւ շահագիտական բնաւորութիւն կրող ձեռնարկութիւնների մէջ, ինչպէս անտրեպրենեօր եւ հրատարակիչ։ Նա մեծ ժողովրդականութիւն էր վայելում թէ մայրաքաղաքներում եւ թէ գաւառներում։ Բաւական է ասել, որ նա պահելով ահագին թատրոններ, վարձում էր իր խմբի դերասաններին առանց մի որ եւ է պայմանաժամթղթի... ամենքը նրան հաւատում էին։

Նրա անձնաւորութիւնը, նրա ազդող խօսքը, նրա տաղանդը ստեղծված էին այդպիսի մեծ գործերի համար, եւ նա այդ մեծ գործերը կատարում էր ազնւութեամբ, խելացի կերպով եւ բարեխղճաբար, եւ միշտ աջողութիւնը նրան ժպտում էր։ Հասարակ եւ աղքատ գաւառական արտիստից նա այդպիսի նշանաւոր գործիչ եւ նոյն իսկ ահագին հարստութեան տէր դարձաւ, որ պիտի վերագրել նրա տաղանդին եւ աշխատասիրութեանը։ Նա դեռ երիտասարդ էր՝ գործելու բուռն ցանկութեամբ լցված։ Նա դադար չունէր. այսօր՝ Օդէսայում, վաղը՝ Կիեւում եւ այսպէս անընդհատ նա թափառում էր տեղից տեղ, ամեն տեղ ծառայելով այն սուրբ գործին, որ թատրոն է կոչվում, ծաղկեցնելով իր հայրենիքի թատրոնական արուեստագիտութիւնը։

Ողբում է իր բարերարի համար այդ երկու մեծ քաղաքների դպրոցական հասարակութիւնը, որովհետեւ նա տարվայ ընթացքում տասնեակ ներկայացումներ էր նշանակում զանազան բարեգործական նպատակներով, որով աղքատ ուսանողութիւնը ու աշակերտութիւնը հազարների օգնութիւն էր ստանում։

Ամսիս 13-ին նրա յուղարկաւորութիւնն էր։ Այսպիսի յուղարկաւորութիւն, այսպիսի սուգ, այսպիսի բուռն յարգանք եւ անչափ սէր դէպի հասարակական գործիչը ես առաջին անգամ եմ հանդիպում։ Սոլովցովի այսօրվայ յուղարկաւորութիւնը ինձ յիշեցրեց մեր անմահ հրապարակախօս Գ. Արծրունու յուղարկաւորութիւնը։ Տասնեակ հազարաւոր հասարակութիւնը եւ բազմաթիւ յարգողները ուղեկցում էին «լաւ մարդու» յուղարկաւորութեանը։ Պսակները համարելու հնարաւորութիւն չը կար, որոնք շարունակվում էին թափվել ամբողջ Ռուսաստանի այլ եւ այլ անկիւններից. կարելի է միայն ասել դագաղի վրա գրված էին հարիւրաւոր պսակներ... Այդ հարիւրաւոր պսակները արդէն ասում էին, թէ ինչ սէր եւ համակրութիւն էր վայելում նա Ռուսաստանում։

Ողբում է ամբողջ հասարակութիւնը...

Ողբում են նրա թատրոնների որբացած արտիստները, որոնք իրանց երջանիկ էին զգում Սոլովցովի հետ։

Նրա շնորհիւ Օդէսայի թատրոնը փայլում է այնպիսի նշանաւոր ույժերով, ինչպէս երգչուհիներ՝ Դէլլի-Աբատտի, Դ'անէյրօ եւ հռչակաւոր երգիչներ՝ Ապօստօլու, Ջիրալդօնի, Նավարինի եւ այլն։

Ժամը 11-ին սգահանդէսը ուղղվեց տաճարից դէպի կայարան, Կիեվ տեղափոխելու համար, ուր նշանակված էր ամենքից սիրված արտիստի թաղումը։ Փողոցներով անցնել ուղղակի անհնարին էր. ամեն ծայրից թափվել էր հասարակութեան խուռն բազմութիւնը, վերջին մնաս բարեւն ասելու իր անման գործիչին։ Նա մեռաւ, բայց բարի գործը եւ բարի յիշատակը, որ նրա մահից յետոյ մնացին հասարակութեան ժառանգութիւն՝ չեն մեռնի։ Նա արդէն կենդանի ժամանակ իր համար մարդկանց սրտերում արձան է կանգնեցրել...

Այսպէս են ահա գնահատում օտար ազգերը իրանց հասարակական գործիչներին։

Այսպէս է յարգում ռուս ազգը իր պաշտելի արտիստի յիշատակը...

Նախանձելի է...

Ստ. Թռն.

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Թիֆլիս, յունվարի 23-ին

Ներկայ տարվայ դեկտեմբերի 19-ին, ինչպէս յայտնի է, լրանում է Գրիգոր Արծրունու մահվան տասնամեակը։ Մի տարեդարձ է սա, որ չը պիտի աննկատելի անցնէ մեզանում։ Եւ նա ամենից առաջ, իմ կարծիքով, պիտի առիթ լինի, որ մենք մեզ հաշիւ տանք, թէ ինչ էր հայերի համար Գրիգոր Արծրունու պէս մի տաղանդաւոր հրապարակախօսը։

Ես վստահանում եմ, իմ թոյլ ույժերի ներածին չափ, կատարել այդ պարտականութիւնը եւ մտադիր եմ մինչեւ տասնամեակի լրանալը հրատարակել Գրիգոր Արծրունու կենսագրութիւնը, որ կը լինի եւ նրա գրական գործունէութեան ուսումնասիրութիւնը։

Կազմելով ինձ համար ծրագիր, ես հասայ այն եզրակացութեան, որ Գրիգոր Արծրունու տեղն ու նշանակութիւնը աւելի լաւ եւ բազմակողմանի կերպով պարզված կը լինի, եթէ մենք տանք նաեւ նրա նախորդների կենսագրութիւնները, այսինքն այն տաղանդաւոր եւ անուանի հրապարակախօսների, որոնք հայկական ազատամիտ եւ առաջադէմ հրապարակախօսութեան պատմութիւնն են ներկայացնում։

Այդ նախորդներից ես ճանաչում եմ երեքին. Ստեփան Ոսկան, Ստեփանոս Նազարեանց եւ Միքայէլ Նալբանդեանց։

Ահա այդ երեքի, կարելին չափ լիակատար, կենսագրութիւններն եմ ես ուզում տալ մեր ընթերցող հասարակութեան՝ նախ քան Գրիգոր Արծրունու կենսագրութեան դիմելը։

Ես համարեա բոլորովին պատրաստ ունեմ Ոսկանի, Նազարեանցի եւ Նալբանդեանցի կենսագրութիւնները։ Հարց կարող է լինել միայն այն մասին, թէ կունենամ ես նիւթական միջոցներ՝ իմ այս ծրագիրը գլուխ բերելու համար։ Շատ ուրախալի կը լինէր, ի հարկէ, եթէ գտնվէին մեր մէջ հրատարակիչներ եւ թեթեւացնէին իմ գործը։ Բայց առ այժմ իմ խօսքը դրա մասին չէ։

Առ այժմ ես դիմում եմ ընթերցող հասարակութեան մի ուրիշ խնդիրքով։ Կարող է պատահել, որ դեռ կան այնպիսի կենսագրական նիւթեր, որոնք ինձ յայտնի չեն։ Ցանկալի էր ունենալ Ստեփանոս Նազարեանցի եւ Միքայէլ Նալբանդեանցի անտիպ նամակները եւ գրուածքները։ Իսկ Ստեփան Ոսկանի վերաբերմամբ պակասում են շատ տեղեկութիւններ եւ ես շատ շնորհակալ կը լինէի, եթէ ինձ ուղարկէին այնպիսի տպագրած թէ անտիպ նիւթեր, որոնց միջոցով կարելի կը լինէր այդ մոռացված, բայց շատ արժանաւոր հրապարակախօսի հետ ծանօթանալ։ Այսպէս, ես չը կարողացայ գտնել Ոսկանի «Արեւելք» լրագիրը, որ հրատարակվեց Պարիզում 1855 թւականի յուլիսից մինչեւ 1856-ի փետրվարը, ինչպէս նաեւ նրա «Արեւմուտք» լրագրի 1863—1864 թւականների համարները։ Արդեօք չէ՞ կարելի գտնել դրանց։ Ես պատրաստ եմ գնել, իսկ եթէ չեն ուզի ծախել, գոնէ ուղարկէին ինձ՝ օգտվելու համար. ես կը վերադարձնեմ ինձ ուղարկված բոլոր նիւթերը մեծ շնորհակալութեամբ։

Ստեփանոս Նազարեանցի մասին բաւական տեղեկութիւններ ես ստացել եմ մեր բանաստեղծ պ. Սմբատ Շահազիզից, որին յայտնում եմ իմ խորին շնորհակալութիւնը. յոյս ունեմ որ պ. Շահազիզ դարձեալ ինձ կօգնէ իր անմոռանալի բարեկամին վերաբերված այս գործում։ Բայց Նազարեանցը ունեցել է եւ ուրիշ բարեկամներ, որոնց մօտ էլ շատ նիւթեր են գտնվում։ Ներկայ տողերով դիմում եմ եւ այդ բարեկամների աջակցութեան։

Յոյս ունեմ, որ իմ հրաւէրը անհետեւանք չի մնայ եւ ես կարող կը լինեմ, մեր նշանաւոր հրապարակախօսներին յարգողների աջակցութեամբ, կարելի եղածին չափ անթերի կատարել իմ յանձն առած գործը։

Հասցէս՝ «Մշակի» խմբագրատուն։

Լէօ

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Թաւրիզ, դեկտեմբերի 30-ին

Ատրպատականի հայոց առաջնորդական խորհուրդը պարտ է համարում սրանով շնորհակալութիւն յայտնել Ատրպատականի հայուհեաց բարեգործական ընկերութեան, որ՝ երկու հազար րուբլի դրեց խորհրդիս տրամադրութեան ներքոյ յօգուտ կենտրոնական դպրոցի, եւ հանգուցեալ Յարութիւն Նազարբէգեանի ժառանգներին, որոնք իրանց հօր յիշատակին նոյն նպատակով նուիրեցին մի հազար րուբլի։

Առաջնորդ՝ Եղիշէ ծ. վ. Մուրադեան

Խորհրդի անդամներ (5 ստորագրութիւն)

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Բեռլինի լրագիրները լիովին հաստատում են այն տեղեկութիւնը, որ հաղորդում էր, թէ յայտնի պրոֆէսոր Լէյդէն քութէշի (скарлатина) բժշկութեան աջող փորձեր է կատարել հակաքութէշային շիճուկի միջոցով։ Պրոֆէսոր Լէյդէն, հիմնվելով այն փաստի վրա, որ մի անգամ քութէշով հիւանդացած մարմինը դ... մազրական ույժ է ձեռք բերում այդ հիւանդութեան դէմ եւ երկրորդ անգամ չէ հիւանդանում նրանից, եկաւ այն եզրակացութեան, որ շիճուկը, որոշեալ ձեւով պատրաստված քութէշով հիւանդացած մարդու արիւնից եւ սրսկած քութէշով մի ուրիշ հիւանդացածի արիւն մէջ, պէտք է ներգործէ այնպէս, ինչպէս բժիշկ Րուի շիճուկը ներգործում է դիֆտերիտով հիւանդի վրա։ Որովհետեւ անհնար է քութէշը պատուաստել կենդանիներին, պրոֆէսոր Լէյդէն ստիպված էր փորձեր անել մարդկանց վրա. նրա ենթադրութիւնը կատարելապէս արդարացաւ հէնց առաջին փորձերից յետոյ։ Լէյդէն սրսկեց իր շիճուկը քութէշից հիւանդացած 15 հոգու արիւնի մէջ, որոնք բոլորն էլ առողջացան։ Այն դէպքերում, երբ սրսկումը կատարված էր մարմնի վրա բծեր երեւալու առաջին օրը, ջերմը դադարում էր հէնց երկրորդ օրը։ Մնացած դէպքերը ծանր տեսակից էին, բայց եւ այնպէս հետեւանքը ստացվում էր միշտ բարեյաջող։ Շիճուկի սրսկումը չէ պատճառում հիւանդներին ոչ մի անհանգստութիւն, չէ առաջացնում վնասակար փոփոխութիւններ մարմնի մէջ եւ չի թողնում ոչ մի հետեւանք։ Մինչեւ այժմ սրսկումների ենթարկվել են միայն հասակաւորները եւ շիճուկը սրսկվել է 20 կուբիքական սանտիմետրի չափով, բայց պրոֆէսոր Լէյդէն համոզված է, որ աւելի նուազ քանակութեամբ սրսկումներն եւս նոյնպիսի բարեյաջող հետեւանքներ կունենան երեխաների վերաբերմամբ։ Այսպիսով մատաղ սերունդը ոչ միայն ազատված կը լինի դիֆտերիտից, այլ եւ քութէշից—այս երկու զարհուրելի հիւանդութիւններից, որոնք ինչպէս դամոկլեան սուր, կախված էին իւրա...

...թիւններով այս կամ այն բոյսի աճելն է պայմանաւորում, այնպէս էլ գոյութիւն ունի մի մտաւոր-հոգեկան բարեխառնութիւն, որ իր տարբեր արտայայտութիւններով այս կամ այն գեղարուեստական ստեղծագործութիւնն է պայմանաւորում. ինչպէս բնական ֆակտորները կանոնաւոր եւ որոշ յաջորդականութեամբ են ազդում, այնպէս էլ ներգործում են եւ այն ֆակտորները, որոնցից «հոգեկան միջավայր» գաղափարն է առաջանում։ Նա իր «Անգլիական գրականութեան պատմութեան» մէջ նկատում է, որ այս ֆակտորները ներկայացնում են երեք տարբեր աստիճաններ, որոնցից իւրաքանչիւրը միւսին յարաբերական է՝ այսինքն յաջորդը նախորդի համար ընդհանուր է եւ այդ պատճառով նախորդի բացատրութեան պայմաններն է ամփոփում—այս ֆակտորներն են՝ ցեղը՝ երկիրը եւ ժամանակը։

Տէնը իսկական նատուրալիստներից տարբերվում է նրանով, որ հոգեկան վայրկեանի վրա առանձին ուշադրութիւն է դարձնում։ Բայց նրա «հոգեկան միջավայրի» առաջ ստեղծագործող անհատը համարեա բոլորովին նսեմանում է, զրկվում է ինքնուրոյնութեան ոյժից։ Այս երեւոյթը շօշափելի կերպով աչքի է ընկնում մանաւանդ Տէնի պատմական գրուածքներում։ Օրինակ, իր հռչակաւոր աշխատութեան մէջ—«Ժամանակակից Ֆրանսիայի ծագումը»—Միրաբօի նման մի ականաւոր անձնաւորութեան մասին հարեւանցի կերպով է միայն յիշատակում, իսկ Մարա, Դանտօն, Րօբէսպիեր եւ այլն, նոյն իսկ Նապօլէօնը՝ յիշվում են ոչ թէ իբրեւ յայտնի պատմական անցքերի ղեկավարներ, այլ իբրեւ բնորոշ հոգեբանական տիպեր՝ յեղափոխութեան պատմութիւնից։

Տէնի մասին մենք մի փոքր ընդարձակ խօսեցինք, որպէս զի առիթ ունենայինք նրա եւ իր նշանաւոր աշակերտի մէջ եղած յարաբերութիւնը ըստ կարելոյն որոշակի պարզել։ Բրանդէսն ընդունում է միջավայրի գաղափարը, բայց տարբերվում է իր ուսուցչից նրանով, որ միջավայրին, այսպէս ասած, ճակատագրական բնաւորութիւն չէ ընծայում եւ շեշտում է անհատի ինքնուրոյնութիւնը, գեղարուեստական հանճարի նշանակութիւնը։ Կարելի է ասել մինչեւ իսկ, որ նա միջավայրի գաղափարը աւելի է ընդարձակում—բացի մասնաւոր, ազգային միջավայրից նա ընդունում է մի աւելի լայն միջավայր, որ եթէ ոչ համաշխարհային՝ գէթ համաեւրոպական կարելի է անուանել։ Մտքի եւ զգացմունքի, ոգու եւ ձգտումների, կեանքի եւ գրականութեան զանազանակերպ ճիւղաւորութիւններ է ներկայացնում Եւրոպան, որոնք սակայն երբեմնակի հանդիպում են մի ընդհանուր հնոցում։ Առանց այս հնոցի, առանց խաչաձեւ թեւաւորումների եւ փոխադարձ ներգործութիւնների անմտածելի կը լինէր եւրոպական տարբեր ազգերի գրականութիւնը։

Ինչպէս նկատեցինք, Բրանդէս միջավայրի հետ զուգընթաց շեշտում է եւ անհատի նշանակութիւնը։ Այս երեւոյթը մենք բացատրում ենք ոչ միայն այն հանգամանքով, որ Բրանդէս ներշնչված է պատմական խոր ըմբռնումով, այլ եւ ընդհանրապէս նրա էսթէտիկական բնոյթով, գեղարուեստական նրբազգածութեամբ։ Գեղարուեստի բնորոշ առանձնայատկութիւններից մէկն է ընդհանրապէս մասնաւորացնել, անհատականացնել (սրանով չէ հերքվում, ի հարկէ, որ գեղարուեստի մէջ գոյութիւն ունի եւ հակառակ երեւոյթը—մասնաւորն ընդհանրացնել, անհատականը տիպ դարձնել). առանց անհատականացնելու ընդունակութեան անմտածելի է եւ ոչ մի արուեստ։ Քննադատութիւնը նոյնպէս մի արուեստ է եւ իսկական քննադատը եթէ ոչ ստեղծագործող, գոնէ վերստեղծող մի արուեստագէտ է։ Արդ, առանց գեղարուեստական նրբազգածութեան՝ քննադատութեան մէջ անհնար է այս վերաստեղծութիւնը։ Իսկ ով որ զուրկ է այս յատկութիւնից, գեղարուեստական նրբազգածութիւնից՝ նա չէ կարող ըմբռնել, չը զգալ անհատականի նշանակութիւնը։ Բրանդէսի գեղարուեստական նուրբ զգայնութիւնը, նրա իսկական քննադատ-վերաստեղծող լինելը երեւում է ոչ միայն նրա տեսական դատողութիւններից, որոնք ընդհանրապէս պատահական բնաւորութիւն ունեն, այլ առաւելապէս հէնց իր գործնական քննադատութիւններից։ Նա ընդհանուր հոսանքների, լայն բնորոշումների հետ միասին, տալիս է գրական դէմքերի եւ գեղարուեստական պատկերների մի խայտաճամուկ գալլերէյ։ Այս տեսակէտից նրան կարելի է համեմատել հռչակաւոր պատմաբան Րանկէի հետ, որը պատմական դէմքերը անհատականացնելու արուեստի մէջ մի անզուգական վարպետ է։

Բրանդէսի ուղղութեան եւ մեթոդի այս համառօտ բնորոշումը շօշափելի կերպով կարելի է հետեւցնել մանաւանդ իր «XIX դարու գրականութեան գլխաւոր հոսանքներից», որի վրա լրագրական էջերում անկարող ենք կանգ առնել։

Գալով այս նշանաւոր աշխատութեան, ինքն ըստ ինքեան պէտք է խոստովանել, որ դա ամփոփում է Բրանդէսի գրական-քննադատական թէ խոշոր առաւելութիւններ եւ թէ մի քանի նկատելի թերութիւններ։ Հեղինակը պատկանում է անպայման ռէալիստական ուղղութեան, փայլում է իր լայն եւ լուսամիտ հայեացքներով, խորաթափանց դիտողութեամբ, ընդհանուրը եւ մասնաւորը ըմբռնելու համահաւասար նրբութեամբ, գեղարուեստական երկերի եւ բնաւորութիւնների տաղանդաւոր վերլուծումով—Բրանդէսը վարպետ է մանաւանդ կանացի բնաւորութիւնների վերլուծման մէջ։ Այս բոլորին պէտք է աւելացնել հեղինակին յատուկ վերին աստիճանի գրաւիչ եւ սիրուն ոճը, որ իր մեծահատոր աշխատութեան ընթերցանութիւնը շատ դիւրացնում եւ հաճելի է դարձնում։ Պակասութիւնն այն է, որ Բրանդէս զգալի կերպով տենդենցիօզ է եւ երբեմն խիստ անհատական։ Չէ կարելի հաշտվել, օրինակ, նրա այն միակողմանի վերաբերմունքին, որ նա ցոյց է տալիս դէպի ռոմանտիկական դպրոցը։

Բրանդէս իր հասարակական-քաղաքական հայեացքներով միանգամայն ազատամիտ է, երբեմն նոյն իսկ արմատական։ Նա ազատութեան, անհատականութեան եւ մտքի անկախութեան բարձրակոչ երկրպագուներիցն է։ Յանուն արդարութեան եւ ճնշվածների իրաւունքի նա շատ անգամ հնչեցրել է իր հեղինակաւոր ձայնը։ Յիշում ենք 5—6 տարի առաջ, հայկական խնդրի հրատապ շրջանում, նա «Neue Freie Presse»-ում ոգեւորված յօդուածներ էր գրում Լօնդօնից, ուր նա հանդիպել էր ի միջի այլոց մի խումբ զէյթունցի գաղթականների։

Յայտնի է, որ հրէական ցեղը ընդհանրապէս ընկած է եւ բացասական անժխտելի յատկութիւններով է խմորված, բայց միաժամանակ պէտք է խոստովանել, որ Իսրայէլի զաւակների ինտելիգենտ մասը—մեր խօսքը իսկական ինտելիգենտների մասին է—երբեմն տոգորված է լինում մի բացառիկ եւ ջերմ իդէալիզմով։ Դա հրէական ցեղի առանձնայատուկ իդէալիզմն է։ Բրանդէսն ահա փայլում էր իր ցեղի այս գրական առանձնայատկութեամբ։ Տասը տարի առաջ՝ երբ տօնվում էր նրա գրական գործունէութեան քսանհինգամեակը՝ նա հետեւեալ կրակոտ խօսքերն էր ուղղում իր շնորհաւորողներին. «Բարձր պահէք ձեր լապտերները։ Մեզ աւելի կրակ է հարկաւոր, կրակ մեր գործերի եւ ձգտումների մէջ, կրակ մեր ամբողջ կեանքում։ Լապտերի լոյսը մտքի լոյսն է... Հաւատացնում եմ ձեզ այն լուսաբեր ոգին, որ աւանդում է գիտակցութիւն եւ ճշմարտութիւն, ոչ թէ չարութեան, այլ բարութեան ոգին է։ Կրակ—սա կեանք է. նրա լոյսը երբեք չի մարի»։

Այս կրակը մինչեւ վաթսունամեայ հասակը շատ եռուն կերպով է առկայծվել նշանաւոր դանիացու մէջ եւ յուսալի է, որ դա «երբեք չի մարի»։

Վ. Նալբանդեան

քանչիւր բնտանիքի գլխին, ուր միայն կան երեխաներ։

—

Երեքշաբթի, յունվարի 22-ին, տեղի ունեցաւ կովկասեան Գիւղատնտեսական ընկերութեան նիստը, որ կայացրեց հետեւեալ որոշումները. խնդրամատոյց լինել բարձր իշխանութեան առաջ շնորհելու պետական դրոշմ Գ. Աղէլխանեանին կաշուեգործութեան եւ թաղիքի պատրաստութեան գործերում ցոյց տուած կատարելագործութիւնների համար, Դ. Սարաջեւին՝ կովկասեան կօնեակների կատարելագործութեան համար. բարձրագոյն պարգեւներ Պերմիկինին՝ կովկասեան քարերի մշակութեան համար, Ֆօն-Կուչենբախին՝ շէյցարական պանրագործութեան մէջ արած կատարելագործութիւնների համար. պատուաւոր պարգեւներ Տիխէեվին կովկասեան գիւղացիների անտեսական կեանքի ուսումնասիրութեան համար, Տատարինօվին Սեւ ծովի ափին կատարած բազմաթիւ փորձերի համար, Գերսեվանօվին՝ ոռոգման գործի վերաբերեալ աշխատութիւնների համար, Ալ. Քալանթարին՝ կովկասեան գիւղատնտեսութեանը եւ մանաւորապէս կաթնատնտեսութեանը ցոյց տուած ծառայութիւնների համար, քիմիկոս Սարուվէին եւ անտառաբոյծ Մլօկօսեվիչին նրանց օգտաւէտ գործունէութեան համար, ուկէ մեդալ Ա. Անանեանին խաղողի անտառաբուծութեան համար, միջակային անդամութեան՝ Ս. Զաւարեանին Երեւանեան նահանգի հետազօտութեան եւ ուրիշ աշխատութիւնների համար, պետական պարգեւ քիմիկոս Ալիբէգեանին նրա հետազօտութիւնների համար։ Ընկերութեան նոյն նիստում ընտրվեցին պատուաւոր անդամներ՝ ֆինանսների մինիստրի օգնական Վ. Կօվալեվսկի, պրօֆեսոր Պետրիեվ, Ս. Խօջայեան, Ի. Ծինամձղվարով։ Նիստի վերջում կատարվեց Թիֆլիսի այգեգործական դպրոցի կառավարչի ընտրութիւնը։ Բազմաթիւ թեկնածուներից խորհուրդը կանգ էր առել Իվանովի վրա, որը եւ ընտրվեց։

—

«Новое Обозрѣніе» լրագրին հեռագրում են Մոսկվայից. «Երէկ, յունվարի 21-ին, մի փառաւոր պարահանդէսում, որ սարքել էր ազնուականութիւնը, վրաց ազնուականութեան պատգամաւորները ներկայ էին, որպէս պատուաւոր հիւրեր։ Առանձին սենեակներում, որոնք զարդարված էին չքեղութեամբ, պատգամաւորները ներկայացվեցին Նորին Կայսերական Բարձրութիւն Մեծ Իշխան Սերգի Ալէքսանդրովիչին եւ Մեծ Իշխանուհի Ելիզավետա Ֆէօդորօվնային։ Մեծ Իշխանը ողորմածաբար խօսակցեց պատգամաւորներից ամեն մէկի հետ։ Պարերը սկսվեցին պօլօնեզով։ Երրորդ պտոյտի ժամանակ Նորին Բարձրութիւն Մեծ Իշխանուհին պարեց գեներալ-ադիւտանտ իշխան Ամիլախվարիի հետ. իսկ առաջին կադրիլը Թիֆլիսի նահանգական ազնուականութեան պարագլուխ իշխան Մելիքովի հետ։ Գիշերվայ երկրորդ ժամին Գէօրգիեվսկի դահլիճում տեղի ունեցաւ ընթրիք նոցա Բարձրութիւնների եւ պատուաւոր հիւրերի համար»։

—

«Астраханскій Вѣстникъ» լրագրի յունվարի 11-ի համարում կարդում ենք. «Յունվարի 9-ին, երեկոյեան, ժուժկալութեան ընկերութեան դահլիճում, հասարակութեան բաւական խուռն բազմութեան ներկայութեամբ, ուր կային եւ շատ անձինք տեղական հայ հասարակութիւնից ու մի քանի բժիշկներ, կայացաւ վաղաժամ վախճանված Մարգար Առստամեանի յիշատակի յարգումն։ Էկրանի վրա, մոգական լապտերի լոյսով, բաւական պայծառ եւ կենդանի կերպով վերարտադրվեց հանգուցեալի վերջին կենդանագիրը։ Տիկին Խօլեվինսկայա կարդաց կարճ կենսագրական ակնարկ, իբրեւ առաջաբան յայտնելով, որ ժուժկալութեան ընկերութիւնը տօնում է հանգուցեալի յիշատակը իբրեւ մարդու, այդ բառի ամենալաւ մտքով։ Կենսագրական ակնարկի մէջ նկարագրված է Առստամեանի գործունէութիւնը իբրեւ բժշկի, գիտնական հետազօտողի եւ մարդու։ Այդ ակնարկը սաստիկ տպաւորութիւն գործեց։ Տիկին Խօլեվինսկայի հրաւէրով, հասարակութիւնը, ոտքի կանգնելով, յարգեց հանգուցեալի յիշատակը ոտքի կանգնելով։ Ապա Բույկօ կարդաց հանգուցեալի երկու նամակը, որ տպված են մի լրագրում 1893—94 թւին, «Շիրազցի պարսիկ» կեղծանունով։ Առաջին նամակով հեղինակը բողոքում է այն անմիտ յարձակումների դէմ, որոնց ենթարկվում են մեզանում հրէաները, հայերը, պարսիկները եւ ուրիշ ազգերը. երկրորդ նամակով նա բողոքում է այն ծաղրի դէմ, որին ենթարկվում են «Արկադիա» թատրոնի բեմից հրէաները եւ հայերը (այդ ժամանակ այդպիսի վարժութիւններ անում էր Սերպօլէտտի)։ Եզրափակելով, Բույկօ ասաց, որ կենսագրական ակնարկից եւ այդ նամակներից պարզվում է, թէ ինչու Մարգար Առստամեանը եւ մեռած եւ կենդանի է մեր մէջ։ Որովհետեւ Առստամեանցը բարձր էր գնահատում գիտութիւնը եւ ինքը քիչ բան չէ գործել գիտութեան համար, ուստի ժուժկալութեան ընկերութեան վարչութիւնը գտնում է, որ հանգուցեալ մարդասէր եւ լուսաւոր մշակի յիշատակը ամենից լաւ կարող է յարգված լինել որ եւ է մի քաղաքակրթական հաստատութիւն հիմնելով։ Այդ պատճառով վարչութիւնը միջնորդութիւն է յարուցել բանալ Աստրախանում ձրի գրատուն-ընթերցարան ի յիշատակ Առստամեանցի. այդ ձեռնարկութեան համար կարեւոր միջոցները պէտք է առաջվեն հանգանակութեան միջոցով»։

—

Այն երկաթուղիների արժէքը, որոնց շինութիւնն արդէն սկսված է կամ պէտք է նոր սկսվի այս տարվայ ընթացքում, հաղորդակցութեան ճանապարհների մինիստրութեան նախահաշւով, որ արդէն հաստատված է օրէնսդրական կարգով, հաւասար է 420,304,897 րուբլու։

—

Մայրաքաղաքի լրագրների ասելով, Պետերբուրգի պօլիտեխնիկումի շտատները արդէն հաստատված են կառավարութեան կողմից. պարապմունքները այդ նոր բարձրագոյն դպրոցում կը սկսվեն առաջիկայ ուսումնական տարվայ սկզբից։ Մինչեւ այդ ժամանակ էլ կը վերջանայ պօլիտեխնիկումի շինութիւնը։

—

ՇՈՒՇՈՒՑ մեզ գրում են. «Մի ամսից աւելի է, որ մեզ մօտ տարածված է քութէշ հիւանդութիւնը եւ երեխաներից զոհեր է տանում։ Հիւանդութիւնը տարածված է աւելի չքաւոր դասակարգի մէջ։ Մի կողմից անտանելի ցրտերը, միւս կողմից աններանձելի կացութիւնը նպաստում են այդ եւ դրա նման վարակիչ հիւանդութիւնների տարածվելուն մեզանում։ Աւելացրէք դրա վրա եւ բժշկական օգնութեան բացակայութիւնը չքաւոր դասակարգի համար։ Մենք ունենք քաղաքային բժիշկ, բայց նա չքաւորներին բժշկական օգնութիւն հասցնելը իր իսկական պարտականութիւններից դուրս է համարում»։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

—«Messager d'Athènes» լրագիրը ասում է, թէ Մահմուդ-Դամադ փաշային աքսորել տալուց յետոյ Յունաստանից, Թիւրքայ կառավարութիւնը պնդում է, որ պէտք է աքսորվեն Յունաստանից նաեւ հայ գաղթականները։ Դամադ-փաշան, բնակութիւն հաստատելով Կորֆու կղզու վրա, յարաբերութիւններ էր սկսել Ալբանիայի բնակիչների հետ, Կորֆուի հանդէպ գտնվող Էպիրոսի միջոցով, որ առեւտրական կապեր ունի Ալբանիայի հետ։ Սուլթանի փեսայի ազդեցութիւնը ալբանացիների վրա, որոնց նա գրգռում էր ապստամբելու, շատ մեծ է։ Ինչ վերաբերում է հայ գաղթականներին, որոնք փախել են Յունաստան հայկական կոտորածների ժամանակ Կ. Պօլսում եւ փոքր-ասիական նահանգներում, պէտք է ասել, որ նրանք բոլորն էլ խեղճ մարդիկ են, եւ միայն զբաղված են իրանց օրական ապրուստը հայթայթելով։ Այդ թշուառ փախստականները բոլորն էլ անկիրթ են եւ նոյն իսկ անընդունակ հաց ճարելու օտար աշխարհում։ Այս պատճառով նրանք երկար ժամանակ ապրում էին Աթէնքի բարեգործական ընկերութեան հաշւով, մինչեւ որ սովորեցին յունական լեզուն եւ իրանց համար տեղեր ճարեցին յոյն խանութպանների եւ արհեստաւորների մօտ։ Բ. Դրան պահանջը բոլորովին անհիմն է եւ անմիտ, որովհետեւ հայերը ոչ մի վտանգ չեն կարող սպառնալ Թիւրքիային։ Թիւրքական կառավարութիւնը առաջարկել է Կ. Պօլսի յունական դեսպան իշխան Մավրօկորդատոյին մի կարուկ պայման, որ Թիւրքիան ոչ թէ միայն առեւտրական դաշնագիր չի կապի Յունաստանի հետ, այլ մինչեւ անգամ Յունաստանի վերաբերմամբ կը սկսէ գործադրել մաքսային դիֆֆերենցիալ տարիֆ, եթէ բոլոր հայ գաղթականները չեն աքսորվի Յունաստանից։ Գտնվելով այսպիսի ծանր դրութեան մէջ, հազիւ թէ յունական կառավարութիւնը մարդասիրական պահանջների զոհէ պետութեան նիւթական շահերը, թէպէտեւ դրանով դիմադրական կուսակցութեան ձեռքը զէնք կը տայ յարձակվելու իր վրա պատգամաւորների ժողովում։

—Յունվարի 14-ին լորդ Վէյմիս անգլիական լորդերի ժողովում առաջարկեց հետեւեալ յաւելումը գահական ճառի պատասխան—ուղերձին. «Ժողովն այն կարծիքն ունի, որ պատերազմը եռանդով շարունակելու եւ կուի դաշտում գտնվող բօէրական զօրաբաժիններին անձնատուր լինել ստիպելու միջոցով միայն կարելի է հաստատուն եւ երկարատեւ խաղաղութիւն ձեռք բերել հարաւային Աֆրիկայում. ժողովը հաւանութիւն է տալիս եւ եռանդով աջակցում է կառավարութեան այն գործողութիւններին, որոնք ուղղված են դէպի այդ նպատակը»։ Լորդ Վէյմի առաջարկեց ջնջել յաւելման երկրորդ մասը, բայց նրա առաջարկութիւնը մերժվեց 60 ձայնի մեծամասնութեամբ ընդդէմ 16-ի։ Նոյն օրը համայնքների ժողովում պատգամաւոր Սէտօն—Կարր առաջարկեց քննութիւն նշանակել պարզելու համար այն հարցը, թէ ինչ աստիճան Անգլիան կախումն ունի ուրիշ երկիրներից կենսական պիտոյքներ ստանալու գործի մէջ եւ ինչ չափով վտանգ է սպառնում այդ բանը պատերազմի դէպքում։ Կարրի ասելով, վեց անգլիացիներից հինգը կերակրվում են արտասահմանից բերված հացով, որի պաշարները գտնվում են մասնաւոր անձերի ձեռքում։ Պատերազմի դէպքում հացի գինը կը հասնի զարհուրելի չափերի։ Ազգաբնակութեան չքաւոր մասին սպառնում է անխուսափելի սով։ Պէտք է միջոցներ ձեռք առնել այս վտանգի դէմ։ Կառավարութեան կողմից պատգամաւոր Կարրին պատասխանեց առեւտրի եւ արդիւնագործութեան դէպարտամենտի նախագահ Ջէրալդ Բալֆուր։ Նա կարծիք յայտնեց Կարրի առաջարկութեան դէմ եւ յայտնեց, որ քանի Անգլիան կունենայ ծովերի վրա իշխող նաւատորմ, նա համարձակ կարող է յոյս դնել սովորական պահանջի եւ առաջարկութեան օրէնքի վրա։ Կասկած չը կայ, որ պատերազմի դէպքում հացի գինը կը բարձրանայ, բայց ոչ այն չափով, որ լուրջ վտանգ սպառնայ ազգաբնակութեան։ Սէտօն—Կարր այս բացատրութիւնից յետոյ յետ վերցրեց իր առաջարկութիւնը։

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

22 յունվարի

ՄՈՍԿՎԱ։ Սօլօդօվնիկովի եղբայրը պահանջ էր յայտնել, որ թատրոնի շինութիւնը իրան է պատկանում, խնդրելով վկայական տալ իրան ակտերը ստանալու համար. դատարանը վճռեց վկայական տալ։

ՔԻՇԻՆԵՎ։ Բեսարաբիական ազնուականութեան ժողովը վերջացաւ։ Նահանգական պարագլուխ ընտրված է Կրուպէնսկի։

ԲԱՔՈՒ։ Յունվարի 19-ին երեկոյեան բռնկվեց հրդեհ Սեւ քաղաքում Վեզիրովի գործարանում։ Այրվեցին 4 ամբարներ։ Վնասը աննշան է։

ՍԻՄՖԵՐՕՊՕԼ։ Հարաւային ծովափով կատարած ճանապարհորդութիւնից վերադարձած այստեղի Թիւրքաց հիւպատոսը հաղորդում է, որ թաթարների շարունակվող գաղթումը Խրիմի շերտի անապատներից դէպի Թիւրքիա արձագանք է գտնում ծովի հարաւային ափի լեռնական շատ թաթարների մէջեւ, որոնք, իրանց կողմից, պատրաստվում են գաղթել Թիւրքիա։ Դրա պատճառը այն է, որ խաղողի այգիները այժմ շատ քիչ եկամուտ են բերում, ճգնաժամի պատճառով, եւ ծխախոտ մշակողները ենթարկված են ճնշող միջոցներին։

ԿՐՕՆՇՏԱԴՏ։ Ճանապարհ դցեցին զրահակիր «Րէտվիզան» դէպի Ֆիլադէլֆիա։

ԲԱՔՈՒ։ Կէրօսինը արտասահման արտահանելու նպատակով դաշնակցութիւն կազմակերպելու հարցը մշակելու համար կազմված յանձնաժողովը վերջացրեց իր աշխատանքները։ Ուրբաթ յանձնաժողովը ճանապարհ է ընկնում Պետերբուրգ՝ մասնակցելու ենթադրութիւնների մշակմանը։

ԲԵՐԼԻՆ։ «Köln. Zeit.» լրագիրը նոյնպէս շնորհաւորում է Օստէն-Սակէնի յօբելեանը, մեծ ծառայութիւն համարելով այն, որ նա ամրացրեց բարի յարաբերութիւններ Ռուսաստանի եւ Գերմանիայի եւ նրանց պալատների ու կառավարութիւնների միջեւ։

ԼՕՆԴՕՆ։ «Ս. Ջէմի Լրագրի» խօսքով, Սօլսբերի ներկայ պարլամենտական նստաշրջանի վերջը կը թողնէ իր պաշտօնը, եթէ պատերազմը այդ ժամանակ աւարտված չի լինի։

ԲԵՐԼԻՆ։ Կայսրը այցելեց ռուսաց դեսպանին։

23 յունվարի

ՄՕՍԿՎԱ։ Յունվարի 22-ին ազնուականութեան ժողովում արտասանվեցին ճառեր, որոնք նուիրված էին վախճանված գործիչներ՝ իշխան Մէշչէրսկու, իշխան Լիվէնի, եւ իշխան Շչէրբատովի յիշատակին։ Ազնուականների մի մեծ խումբ առաջարկութիւն մտցրեց՝ դիմել բարձր կառավարութեանը տօտալիզատորի հրապոյրների դէմ։—Մոսկվա-Բրէստեան երկաթուղու մի արտէլշչիկ, որն ուղարկված էր 20,000 ր. վճարելու համար, վերադարձաւ, առանց վճարելու փողը, յայտնելով, որ փողը կորցրել է ինքը։

ԽԱՐԿՕՎ։ Ֆինանսների մինիստրը հրաւիրեց լեռնարդիւնաբերողների 26-դ համաժողովի լիազօրներին գալ Պետերբուրգ՝ մասնակցելու այն հարցերի քննութեանը, որոնք ծագել են այդ համաժողովի միջնորդութեան համաձայն։

ԲԵՐԼԻՆ։ «Kreuz. Zeitung» լրագրի տեղեկութիւնների համեմատ, կայսրը իր բրոնզեայ կիսարձանն ուղարկեց Օստէն-Սակէնին։

ԲԵՐԼԻՆ։ Շնորհաւորելով ռուսաց դեսպանի յօբելեանը. Բիւլօվ յանձնեց նրան կայսր Վիլհէլմի հրովարտակը։

ԿՕՊԷՆՀԱԳԷՆ։ Ժողովրդական ինքնապաշտպանութեան յանձնաժողով նշանակելու օրինագիծը քննելու ժամանակ մինիստր-նախագահը հաղորդեց, որ դանիական կառավարութիւնը գիտաւորութիւն ունի յայտնել պետութիւններին, որ ինքն ուզում է միջակ չէզոքութիւն պահպանել։ Դանիական կառավարութիւնը մեծ հետաքրքրութեամբ է հետեւում նոյն մտքով շարժմանը Շվէցիայում։

ՀԱԱԳԱ։ Նիդէրլանդական կառավարութեան կողմից Անգլիային ուղարկված հաղորդագրութեան համեմատ, նախ եւ առաջ շեշտվում է այն կատարելապէս առանձնացած դրութիւնը, որի մէջ գտնվում են բօէրները. նրանք կտրված են միւսած աշխարհից. բօէրների պատուիրակները Եւրոպայում չեն կարողանում յարաբերութիւններ սկսել բօէրների գեներալների հետ. 1900 թւի մարտին նրանց տրված հաւատարմաթղթերը չափազանց սահմանափակված են. հարց է ծագում, թէ արդեօք չէ՞ կարող մի որ եւ է չէզոք պետութիւն աջողութեամբ ասպարէզ գալ եւ իր բարի ծառայութիւններն առաջարկել, որպէս զի երկու կողմերի հաւասարմաստար անձանց հնարաւորութիւն տրվի անմիջական յարաբերութիւնների մէջ մտնել։ Նիդէրլանդեան կառավարութեան համար բստ երեւոյթին յարմար է մի այդպիսի ծառայութիւն մատուցանել Հօլլանդիայում գտնվող պատուիրակներին. նա կարող էր առաջարկել նրանց գնալ հարաւային Աֆրիկա, համաձայնութիւն կայացնել տեղական բօէրական պարագլուխների հետ եւ վերադառնալ ընդարձակ լիազօրութիւններով, որոնց հիման վրա կարելի կը լինէր վերջացնել խաղաղութեան բանակցութիւնները։ Եթէ պատուիրակները համաձայն են, այն ժամանակ պէտք է նրանց իրաւունք եւ հնարաւորութիւն տալ ազատ կերպով գնալ եւ յարաբերութիւններ սկսել հեռագրով, ծածկագրի օգնութեամբ, բօէրական պարագլուխների հետ՝ նրանց հետ պայմանաւորվելու համար տեսակցութեան տեղի վերաբերմամբ։

ՀԱԱԳԱ։ Անգլիական կառավարութեան պատասխանի մէջ Նիդէրլանդական կառավարութեանը գովաբանվում են եւ արդարացի են ճանաչվում Նիդէրլանդական կառավարութեան առաջարկութեան դրդիչ պատճառները, մի առաջարկութեան, որ արված է առանց բօէրական պատուիրակների եւ բօէրական պարագլուխների լիազօրութեան, բայց հաստատվում է վճիռը՝ չընդունել օտար պետութեան միջամտութիւնը։ Եթէ բօէրական պատուիրակները ցանկանային, նրանք կարող էին խնդրել իրանց համար ազատ անցնելու ճանապարհ։ Անգլիական կառավարութիւնը այդ առիթով կրկնում է մի վճիռ, որ կախում կունենայ միջնորդութեան պատճառաբանութեան բովանդակութիւնից. նա չէ տեսնում, որ պատուիրակները դեռ էլի որ եւ է ազդեցութիւն ունենային բօէրական ներկայացուցիչների վրա Աֆրիկայում. անգլիական կառավարութիւնը կարծում է, որ կառավարչական իշխանութիւնը գտնվում է Շտէյնի եւ Շալկ-Բուրգէրի ձեռքում. այդ պատճառով համաձայնութեան հասնելու ամենաարագ եւ իրական եղանակն այն է, որ պէտք է բօէրական պարագլուխները ուղղակի յարաբերութիւններ հաստատեն Կիտչեների հետ. վերջինս արդէն հրաման է ընդունել անյապաղ հաղորդել Լօնդօն արած իւրաքանչիւր առաջարկութեան մասին։ Եթէ որ բօէրական պարագլուխները կամենային բանակցութիւններ սկսել պատերազմը վերջացնելու նպատակով, այն ժամանակ կառավարութեան վճռի համաձայն, այդ բանակցութիւնները պէտք է կատարվեն Աֆրիկայում, եւ ոչ թէ Եւրոպայում։ Պատուիրակների առաջարկած ճանապարհորդութիւնը անօգուտ կերպով կը ձգձգէ պատերազմը ամենապակասը երեք ամսով։

ԼՕՆԴՕՆ։ Համայնքների ժողով։ Պատասխանելով հարցապնդումին, Կրանբօրն ասեց, որ օտար հիւպատոսները պաշտօնական դրութիւն չունեն Տրանսվաալում եւ Օրանժեան հանրա-

պետութեան մէջ, բայց թէ բրիտանական վարչութիւնը ընթացք է տալիս հիւպատոսների միջնորդութիւններին ի նպաստ իրանց պետութիւնների հպատակների։

Կ. ՊՕԼԻՍ։ Լուրերին նայելով, Ֆրանսիայի, Իտալիայի եւ Թիւրքիայի մէջ տեղի ունեն բանակցութիւններ Տրիպոլիսի մասին։ Թիւրքիան համարում է Ֆրանսիայի եւ Իտալիայի կողմից տուած հաւաստիացումները անբաւարար եւ պահանջում է աւելի որոշ յայտարարութիւն, որ որ եւ է կասկածի տեղիք չը տար։

ԲԵՐԼԻՆ։ Ռուսաց դեսպանատան եկեղեցում տեղի ունեցած ժամերգութիւնից յետոյ, կայսրը յանձնեց Օստէն-Սակէնին մարմարեայ կիսարձան, դեսպանութեան անդամները—թանաքաման եւ գրելու այլ պարագաներ։ Շնորհաւորեցին. Ռումինիայի թագաւորը, Բադենի պրինց Մակս իր մօր հետ եւ բոլոր բաւարական պրինցները։

ՆԻՒ-ԵՕՐԿ։ Ստացված տեղեկութիւններին նայելով, «Լիբերտադոր» նաւը Վենեցուէլլայի մարտանաւից ջրասույզ եղաւ։ Վենեցուէլլայի կառավարութիւնը այդ նաւը յայտարարեց աւազակային։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ «Правит. Вѣстн.» լրագրում հրատարակված են այն հրահանգները, որոնք տրված են ոստիկանութիւններին խմիչքների վաճառման վրա հսկելու այն տեղերում, ուր մտցրված է խմիչքների պետական վաճառքը։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ
ԻՍԱՀԱԿ ՄԷԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

(Ժամերը նշանակված են Պետերբուրգի հաշւով, փակագծում Թիֆլիսի հաշւով)

Արագ գնացք Թիֆլիսից—Բագու շաբաթը մէկ անգամ հինգշաբթիի օրերը դուրս է գալիս ցերեկվայ 2 ժամ 32 րոպ. (3 ժ. 30 ր.), հասնում է Բագու գիշերվայ 3 ժամ 58 ր. (4 ժ. 56 րոպէին)։

Արագ գնացք Բագուից—Թիֆլիս դուրս է գալիս չորեքշաբթի օրերը երեկոյեան 10 ժ. 41 ր. (11 ժ. 39 ր.) հասնում է Թիֆլիս ցերեկվայ 12 ժ. 47 ր. (1 ժ. 45 ր.)։

Պօստատար գնացք Բագուից դուրս է գալիս գիշերվայ 12 ժ. 2 ր. (1 ժամին), հասնում է Թիֆլիս երեկոյեան 6 ժ. 24 ր. (7 ժ. 22 ր.), դուրս է գալիս Թիֆլիսից երեկոյեան 7 ժ. 54 ր. (8 ժ. 52 ր.), հասնում է Բաթում առաւօտեան 8 ժ. 33 ր. (9 ժամ 31 րոպէին)։

Մարդատար գնացք Բագուից դուրս է գալիս ցերեկվայ 3 ժ. 35 ր. (4 ժ. 33 ր.), հասնում է Թիֆլիս առաւօտեան 8 ժ. 50 ր. (9 ժ. 48 ր.), դուրս է գալիս Թիֆլիսից առաւօտեան 9 ժ. 30 ր. (10 ժ. 28 ր.), հասնում է Բաթում երեկոյեան 9 ժ. 28 ր. (11 ժ. 26 ր.)։

Պօստատար գնացք Բաթումից դուրս է գալիս երեկոյեան 10 ժ. 10 ր. (11 ժ. 8 ր.), հասնում է Թիֆլիս առաւօտեան 10 ժ. 45 ր. (11 ժ. 43 ր.), դուրս է գալիս Թիֆլիսից ցերեկվայ 11 ժ. 47 ր. 12 ժ. 45 ր.), հասնում է Բագու առաւօտեան 6 ժ. 33 ր. (7 ժ. 31 ր.)։

Մարդատար գնացք Բաթումից դուրս է գալիս առաւօտեան 8 ժ. 58 ր. (9 ժ. 56 ր.), հասնում է Թիֆլիս երեկոյեան 8 ժ. 33 ր. (9 ժ. 31 ր.), դուրս է գալիս Թիֆլիսից երեկոյեան 9 ժ. 36 ր. (10 ժ. 34 ր.), հասնում է Բագու ցերեկվայ 2 ժ. 12 ր. (3 ժ. 10 ր.)։

Պօստատար գնացք դուրս է գալիս Թիֆլիսից դէպի Կարս երեկոյեան 10 ժ. (10 ժ. 58 ր.). հասնում է Ղարաքիլիսա առաւօտեան 5 ժ. 4 ր. (6 ժ. 2 ր.), Ալէքսանդրօպօլ 8 ժ. 37 ր. (9 ժ. 35 ր.), Կարս ցերեկվայ 12 ժ. 23 ր. (1 ժ. 12 ր.)։

Պօստատար գնացք Կարսից դուրս է գալիս ցերեկվայ 4 ժ. 12 ր. (5 ժ. 10 ր.), հասնում է Ալէքսանդրօպօլ 7 ժ. 40 ր. (8 ժ. 38 ր.), Ղարաքիլիսա գիշերվայ 11 ժ. 6 ր. (12 ժ. 4 ր.), Թիֆլիս առաւօտեան 6 ժ. 47 ր. (7 ժ. 45 ր.)։

Խառն գնացք Թիֆլիսից դուրս է գալիս ցերեկվայ 12 ժ. 30 ր. (1 ժ. 28 ր.), հասնում է Սանահին ցերեկվայ 5 ժ. 12 ր. (6 ժ. 10 ր.) և Ղարաքիլիսա երեկոյեան 7 ժ. 19 ր. (8 ժ. 17 ր.)։

Խառն գնացք Ղարաքիլիսայից դուրս է գալիս առաւօտեան 11 ժ. 45 ր. (12 ժ. 43 ր.), հասնում է Սանահին ցերեկվայ 1 ժ. 30 ր. (2 ժ. 28 ր.) և Թիֆլիս երեկոյեան 6 ժ. 8 ր. (7 ժ. 6 րոպէին)։

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

Բ. ՆԱԽԱՍԱՐԴԵԱՆԻ

(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)

Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից։

ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ՝

Բ. Ա. Նախասարդեան—11—12 ժ. վիրաբուժութեան, վեներական (սիֆիլիս) և միզասեռ. հիւանդ.
Ն. Մ. Զիկօվսկի—9—10 ժ. աչքի, ներքին և նեարդային հ.
Ն. Ի. Գզելիեվ—12—1 ժ. ականջի, քթի և կոկորդի հ.
Զ. Ի. Բարանեանց—11—12 ժ. կանանց և երեխայոց հիւանդ.
Ա. Պ. Կարապետեանց—1—1½ ժ. ներքին և երեխայոց հ.

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ

Ն. Ն. Ռոսսոմբէկով—5—6 ժ. վիրաբուժութեան և մորթու հ.
Ա. Ն. Ծպակովսկի—6—7 ժ. նեարդային (էլեկտրաբույժ), վեներ. և մորթու հ.
Գ. Ա. Թարխանեանց—7—7½ ժ. ներքին և երեխայոց հ.
Բ. Ա. Նախասարդեան—7½—8 ժ.
Վճարը 50 կ. չքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։
Օ. Տ. Ամիրաճիբեանկի—տանը. ծաղկահատ և բըժշկական մարմնամարզ. դիմել 11—1 ժ.։
Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
Բժշկապետ ՆԱԽԱՍԱՐԴԵԱՆ

ԲՈՒԺԱՐԱՆ

ԴՕԿՏՕՐ Վ. ԱՐԾՐՈՒՆՈՒ

Նորագոյն ապարատներով եւ էլեկտրական մեքենաներով. մասնաւորապէս

ԲԳԻ, ՔԹԻ, ԱԿԱՆՋԻ ԵՒ ԿՐԾՔԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

Сергіевская ул., д. 12.

Ծերամաբուժական դպրոցէն քննուած, ճերմակ բանդրօլով

ԲԱՂԴԱԴԻ ՑԷԼԻՒԼԵԱՐՆԻ

ՇԵՐԱՄԻ ՍԵՐՄ

կը ծախուի։

Մանրամասնութեանց համար դիմել Անանօվի քարվանսարայ, № 48 գրասենեակը։

1—5

ԳՈՒՏՏԵՆԲԵՐԳ

ԳՐԱԽԱՆՈՒԹՈՒՄ ՎԱՃԱՌՎՈՒՄ ԵՆ

Յ. Տէր-Միրաքեանի հետեւեալ աշխատութիւնները.

«Դեռահասների ազատ ընթերցանութիւնը», 190 յանձնարարելի ու մերժելի գրքերի ցուցակով, գինն է 60 կ.
«Ժողովրդի ընթերցանութիւնը—20 կ.
«Այբբենարան» առանց ուսուցչի կարդալ սովորելու համար, 94 պատկերով—35 կ.

Դիմել՝ Тифлисъ. Книжный магазинъ „Гуттенбергъ", Г. Галустяну, Лорисъ-Меликовская, № 11. 4—5

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

Օր. Սաթենիկ

ՑԵՐՄԱՋԱՆԵԱՆՑ

ԸՆԴՈՒՆՈՒՄ Է ՀԻՒԱՆԴՆԵՐԻՆ

Առաւօտեան ժամը 9—2
Երեկոյեան ժամը 5—7

Վանքի մեծ փողոց, տուն Մարտիրոսեանցի։

(Ն. Կ.) 32—60

Պետերբուրգի բժշկական վարչութեան թոյլտուութեամբ։ Մեծ արկղիկը 5 րուբլի, փոքրը—3 ր. եւ 1 ր. 50 կ.։

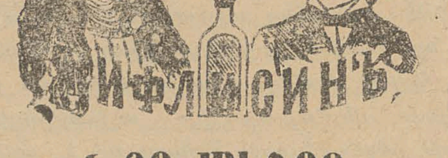

ՆՈՐ ՄԻՋՈՑ

մազերը բուսցնելու եւ ամրացնելու համար, ոչնչացնում է թեփը։ Դուրս է եկել նաեւ բոլորովին նոր միջոց

ՁՈՒԻ ԿԱԹԸ

երեսին քնքշութիւն եւ սպիտակութիւն տալու համար, ոչնչացնում է արեւի պատճառած սեւութիւնը, մօնները, տալիս է կաշուին քնքշութիւն եւ սպիտակութիւն։ Այդ գները չափաւոր են. մեծ սրուակը, արկղիկի մէջ, 2 րուբլի, փոքրը—1 ր. 50 կ. Ծախվում են բոլոր պարֆիւմերական եւ դեղավաճառական խանութներում։ Գլխաւոր պահեստը գտնվում է Պետերբուրգում, Պուշկինեան փողոց, տ. № 15, բնակարան № 12. պահեստի բաժանմունքները գտնվում են. Թիֆլիսում՝ Կովկասեան դեղատան ապրանքների վաճառման ընկերութեան խանութում՝ Երեւանեան հրապարակ եւ նրա բաժանմունքում, Միքայէլեան փողոց եւ Բագւում. նաեւ Միքայէլեան կամուրջի վրա, Պօզօվի եւ Ետրիստակօվի դեղատներում։ Օտարաքաղաքացիների պատուէրները կատարվում են անմիջապէս պօստով։ 28—100

ԹԻՖԼԻՍԻ ԿԵՆՏՐՕՆԱԿԱՆ ԳՐԱՎԱՃԱՌԱՆՈՑՈՒՄ

վաճառվում են՝

ՏԷՐ-ԴԱՒԹԵԱՆ ԴԱՒԹԻ Թարգ., «Փաստաբանի մօտ կամ երջանիկ ամուսիններ», վոդ. 1 արա. Թիֆլ. 1901 թ. գ. 15 կ.
ՄԻՐԱՔԵԱՆ ՎԱՀԱՆ, «Լալուարի որսը», պօէմա, Թիֆլ. 1001 թ.—40 կ.
ՑԱՐԱՄԱՋԻ Թարգ., «Կենդանական կամ բուժական մագնէտիզմ», Թիֆլ. 1901 թ. գ. 15 կ.
ՓԱՓԱԶԵԱՆ Վ., «Պատմուածքներ», Թուղ 8 հատ, Թիֆլ. 1901 թ. գ. 50 կ.
» «Հայ-բոշաներ», ազգագրական ուսումնասիրութիւն—50 կ։
ՂԱԶԱՐԵԱՆ Գ. Թարգ.. «Ֆաբիոլա»—20 կ.
ՏԷՐ-ԱՒԵՏԻՔԵԱՆԻ Թարգ., «Փայտաշէն խրճիթից մինչեւ սպիտակ տունը», պատկերներով—60 կ.
ՔԱՄԱԼԵՆՑ Ս., Երկասիրութիւններ, ա. կապուկ, Թուղ 12 հատ—50 կ.
ՔԱԼԱՆԹԱՐ Ա., «Սասուն», աշխարհագրական քարտէզով, բ. տիպ—20 կ.
ՏԷՐ-ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ ՍՏ., 1) «Նահատակը»—20 կ., 2) «Սամիտարին»—20 կ. եւ 3) «Ղեկավարին, գիրք ա. I. «Կապ բռնողը», II. «Մեր տէրը»—40 կ.
ՇՐԷԲԷՐ, «Տնային բժշկական մարմնամարզութիւն», 45 պատկերով—40 կ.
ՏՄԲԼԱՋԻ ԽԱՉԱՆ, 1) «Տնգլբազ եւ զուռնա տմբլա»—40 կ. 2) «Զուռնա-Տմբլա»—40 կ.

Դիմել՝ Въ Тифлисъ, въ Центральную Книжную Торговлю. (Հ) 1—2

БЕРНДОРФСКІЙ МЕТАЛЛИЧЕСКІЙ ЗАВОДЪ

АРТУРЪ КРУППЪ

Въ МОСКВѢ, на Кузнецкомъ мосту

рекомендуетъ гостинницамъ и хозяйствамъ свои издѣлія изъ массивнаго МЕТАЛЛА „АЛЬПАКА"

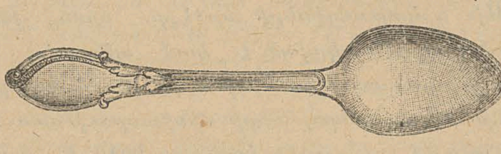

Бѣло серебристаго цвѣта

въ натуральномъ видѣ, и покрытыя густымъ слоемъ чистаго серебра.
А также КУХОННАЯ ПОСУДА изъ ЧИСТАГО НИКЕЛЯ
Въ продажѣ во всѣхъ лучшихъ торговляхъ хозяйственныхъ предметовъ.

„Փ. Ն. ՓՐԻԴՕՆԵԱՆ"

ԿՕՆՖԷՏԻ ԵՒ ՇՕԿՕԼԱԴԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆ ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ

Կովկասեան գիւղատնտեսական ցուցահանդէսում մեր պատրաստած ապրանքները արժանացան Կովկասում կօնֆէտի արդիւնաբերութեան

ՄԻԱԿ ՄԵԾ ԱՐԾԱԹԵԱՅ ՄԵԴԱԼԻ

Առանձնապէս յանձնարարում ենք. ՌԱՀԱԹ-ԼՕԽՈՒՄԻ, Կարամէլ «ԻՒԲԻԼԷՕՆԱՅԱ» եւ առհասարակ բարձր յատկութեան կարամէլներ մրգեղէնով։

Գործարանում աշխատում են մայրաքաղաքի նշանաւոր վարպետներ։

Պատուէրներով դիմել. Թիֆլիս, Պավլօվսկայա փողոց, սեփական տուն

Գործարանի հեռախօս № 362, գործարանական խանութինը № 772։

12—100 (Հ. Կ.)

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԿՈՒՐՍԵՐ

ԵՐԿՈՒ ՍԵՌԻ ԱՆՁԱՆՑ ՀԱՄԱՐ

Առեւտրական Կուրսերի նպատակն է՝ մասնագիտական առեւտրական կրթութիւն տալ երկու սեռի անձանց եւ պատրաստել գործնական ճանապարհով հմուտ հաշւապահներ։ Աւարտողները ստանում են ատեստատներ։

Աւանդելի առարկաները սրանք են՝ 1) Առեւտրական Տնտեսութիւն. 2) Առեւտրական Թուաբանութիւն. 3) Հաշւապահութիւն (պարզ, կրկնակի եւ բանկային). 4) Թուաբանութիւն համրիչի վրա. 5) Առեւտրական թղթակցութիւն. 6) Առեւտրական եւ մուրհակի կանօնադրութիւն եւ 7) Գեղագրութիւն, վատ ձեռքի ուղղելը։

Ուսումը սկսվելու է յունվարի 25-ից։ Ընդունելութիւնը յունվարի 10-ից, ամենայն օր, առաւօտեան ժամը 10-ից մինչեւ 12-ը, կուրսեր հիմնողի բնակարանում, Սօլօլակում, Ալէքսանդր Փրիդօնօվի տանը № 9, Սերգիեվսկայա եւ Լերմօնտօվսկայա փողոցների անկիւնում։ Ծրագիրը եւ կանօնները կարելի է ստանալ ձրիապէս կուրսեր հիմնողի բնակարանում։ Օտարաքաղաքացիք դիմում են՝ Тифлисъ, С. П. Мануэльянцу.

(Ե. Հ. Կ.) 7—12

Паровая Рисоочистительная Мельница

„ВОСТОКЪ"

ВЪ БАКУ

Принимаетъ заказы на рисъ всѣхъ сортовъ Прейсъ-курантъ и образцы высылаются безплатно. 12—10

ՀԱՇՒԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ դասընթացքի XIV շրջան

ՆԻԿՈՂԱՅՈՍ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

Հեղինակ «Ձեռնարկի առեւտրական եւ գործարանական հաշւապահութեան»

ՈՒՍՈՒՑԱՆՈՒՄ ԵՒ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒՄ Է

Երկու սեռի անձանց՝ 4 ամսվայ ընթացքում հաշւապահութիւն գործնականապէս, երաշխաւորելով, եւ եղած դէպքերում յանձն է առնում պաշտօնի առաջարկել։

ՊԱՐԱՊՄՈՒՆՔԻ ԱՌԱՐԿԱՆԵՐՆ ԵՆ

Ա) Կրկնակի իտալական հաշւապահութիւն ըստ ամենայն առեւտրական ճիւղերի, համդերձ նաւթային արդիւնաբերական եւ կերօսինի գործարանական հաշւետեսութեան։
Բ) Առեւտրական թուաբանութիւն։
Գ) Առեւտրական նամակագրութիւն։
Դ) Առեւտրական եւ մուրհակների կանօնադրութիւն։
Ե) Գեղագրութիւն եւ ամենավատ ձեռքերի ուղղելը։

Պարապմունքները սկսվելու են 1902 թուի յունվարի 25-ից, ճաշից յետոյ, եւ պարբերաբար շարունակվելու են իւրաքանչիւր ՉՈՐՍ ամսից յետոյ։

ԻՒՐԱՔԱՆՉԻՒՐ ԿՈՒՐՍԻ ՎՃԱՐՆ Է 60 ՐՈՒԲԼԻ

Ցանկացողները թող դիմեն գրաւոր կամ անձամբ 3 ժամից մինչեւ 6 ժամ երեկոյեան ԿՈՒԿԻԱ, Նիկօլաեվսկայա փողոց, սեփական տուն, № 46։ (Николаевская ул. № 46)։

Վերոյիշեալ հաշւապահութեան ձեռնարկը ծախվում է ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ, հեղինակի մօտ եւ Ռուսաստանի բոլոր յայտնի գրավաճառանոցներում։ ԳԻՆՆ Է 3 ր. 50 կոպէկ։ Օտարաքաղաքացիները գիրքը գնելու համար կարող են դիմել հեղինակին, առանց պօստի ծախս վճարելու։ 7—25